

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

UDK: 378 (497.7)

ISSN: 1409-9187



ГОДИШЕН ЗБОРНИК
YEARBOOK

2019 - 2020

ФАКУЛТЕТ ЗА
ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ГОДИНА 9

VOLUME IX

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ**



**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
YEARBOOK**

2019 - 2020

ГОДИНА 9

VOLUME IX

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
YEARBOOK
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

За издавачот/ For publisher
Проф.д-р Емилија Петрова Ѓоргева

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Мишко Цидров
проф. д-р Дејан Мираковски
проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева

Editorial board

Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Misko Dzidrov, PhD
Prof. Dejan Mirakovski, PhD
Prof. Emilija Petrova Gorgeva, PhD

Редакциски одбор

проф. д-р Снежана Ставрева Веселиновска
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Снежана Мирасчиева
проф. д-р Снежана Јованова Митковска
проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева
проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Никола Смилков
проф. д-р Виолета Николовска
проф.д-р Трајче Стојанов
проф.д-р Деспина Сивевска
проф. д-р - Ирена Китанова
проф. д-р Билјана Митевска Попевска
проф. д-р Даниела Коцева

Editorial staff

Prof. Snezana Stavreva Veselinovska, PhD
Prof. Sonja Petrovska, PhD
Prof. Snezana Mirascieva, PhD
Prof. Snezana Jovanova Mitkovska, PhD
Prof. Emilija Petrova Gorgeva, PhD
Prof. Blaze Kitanov, PhD
Prof. Nikola Smilkov, PhD
Prof. Violeta Nikolova, PhD
Prof. Trajce Stojanov, PhD
Prof. Despina Sivevska, PhD
Prof. Irena Kitanova, PhD
Prof. Biljana Mitevaska Popevska, PhD
Prof. Daniela Koceva, PhD

Главен и одговорен уредник /

проф. д-р Снежана Ставрева Веселиновска

Managing editor

Prof. Snezana Stavreva Veselinovska, PhD

Технички уредник

доц. д-р - Верица Јосимовска

Editor in chief

Docent Verica Josimovska, Ph.D.

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Снежана Кирова
(англиски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova
(English)

Техничко уредување

Славе Димитров

Technical editor

Slave Dimitrov

ISSN 1409-9187

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Address of the editorial office
Goce Delcev University – Štip
Faculty of philology
Krstе Misirkov 10-A
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА
CONTENTS

Проф. д-р Снежана Ставрева Веселиновска ОБРАЗОВАНИЕ ПО КЕМБРИЦ – поблиску или подалеку од учениците?	5
Снежана Јованова-Митковска, Билјана Попеска МОДЕЛИ НА НАСТАВНА РАБОТА	23
Снежана Мирасчиева ДИДАКТИЧКАТА ФУНКЦИЈА НА ИНФОРМАТИЧКАТА ТЕХНОЛОГИЈА ВО ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС	37
Емилија Петрова Ѓорѓева МОТИВИРАНОСТ НА НАСТАВНИКОТ ЗА САМООБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИОНАЛЕН РАЗВОЈ	43
Вон. Проф. д-р Даниела Коцева ИНСТАЛИРАЊЕТО НА ИСЛАМОТ НА ТЛОТО НА ЕВРОПА И НОВИОТ СВЕТ НИЗ ПРИЗМАТА НА ИМИГРАЦИЈАТА	53
Верица Јосимовска НАУЧНИТЕ КОНЦЕПЦИИ НА Д-Р АНДРИЈА ШТАМΠΑР ЗА ОРГАНИЗАЦИЈА НА МЕДИЦИНСКАТА СЛУЖБА ВО КРАЛСТВОТО НА СХС	61
вон.проф Оливер Цацков КАКО ДА ИМ СЕ ДОБЛИЖИМЕ И ДА ГИ ЗАЧУВМЕ ИСТОРИСКИТЕ СПОМЕНИЦИ НА КУЛТУРАТА ВО ИСТОЧНА МАКЕДОНИЈА	67
Снежана Јованова-Митковска НАСТАВНИ СТРАТЕГИИ ВО НАСТАВАТА ПО ПРИРОДНИ НАУКИ И ОПШТЕСТВО	75
Биљана Иванова, Снежана Кирова, Драгана Кузмановска АНКСИОЗНОСТА КАЈ УЧЕНИЦИТЕ ПРИ ИЗУЧУВАЊЕТО НА СТРАНСКИ ЈАЗИК	83
Драгана Кузмановска, Снежана Кирова, Лидија Ристов ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ ОД БАЈКИТЕ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК	95

Колешките и колегите од Факултетот за образовни науки, овој број од Зборникот му го посветуваат на професорот д-р Блаже Китанов, кој сиот свој професионален живот го посвети на растежот на институцијата, но и на науката, педагогијата и литературата, со што трајно се вгради во темелите не само на факултетот, туку и на педагогијата и педагошката наука во државата. Во таа чест и во име на сите благодарни генерации, му посакуваме среќно пензионирање и долги и плодни пензионерски денови.

МОДЕЛИ НА НАСТАВНА РАБОТА

Снежана Јованова-Митковска¹, Билјана Попеска²

¹Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
snezana.jovanova@ugd.edu.mk

²Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
biljana.popeska@ugd.edu.mk

Апстракт. Образовните институции беа, се и ќе бидат поставени пред низа предизвици во смисла како, на кој начин истите да се трансформираат да би биле отворени “колевки” за бројните млади генерации од сите слоеви на општеството. Денес, посебно во услови на пандемија, во услови на се поголем продор на современата технологија и наука во наставниот процес, во услови кога се трага по најефикасни начини на учење, поучување на учениците, во насока на јакнење на ефикасноста, ефективноста во наставата, во смисла, онлајн, настава со физичко присуство или комбиниран модел на настава, се повеќе се соочуваме со предизвикот избор на најдоброто решение, најдобар модел за настава кој ќе му биде од полза на родителот, наставникот, а пред се на ученикот.

Во таа смисла се обидовме да одгатнеме неколку значајни прашања: Кои и какви модели на настава практикуваме? Кои се карактеристики на еден или друг модел на настава? Кои се сличностите, разликите помеѓу нив? Кои се предностите на еден или друг модел? Кој модел/модели на настава можат да ни овозможат постигање на повисоки постигања на учениците, посебно кога станува збор за изведба на наставата во услови на пандемија?... Мноштво прашања, чии одговори ги елаборираме во овој труд.

Клучни зборови: *активна настава, класична програма, интерактивно учење, превртена училишница, училиште, субјекти*

MODELS OF TEACHING WORK

Snezana Jovanova-Mitkovska¹ Biljana Popeska²

¹Faculty of educational sciences, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
snezana.jovanova@ugd.edu.mk

²Faculty of educational sciences, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
biljana.popeska@ugd.edu.mk

Abstract. Educational institutions were, are and will be placed in front of a series of challenges in terms, how to transform them, to be open “cradles” for the numerous young generations from all layers of society.. Today, especially in conditions of a pandemic, in conditions of increasing penetration of modern technology and science in the teaching process, in conditions when we searching for effective ways of learning, teaching students, in order to strengthen the efficiency, effectiveness in teaching, in sense, online, teaching with physical

presence or a combined model of teaching, we are increasingly faced with the challenge of choosing the best solution, the best model for teaching, which will be benefit for the parent, the teacher, and above all the students.

In this regard, we have tried to guess some important questions: Which and what teaching models do we practice? What are the characteristics of one or another teaching model? What are the similarities, the differences between them? What are the advantages of one model or another? Which model / models of teaching can enable us to achieve higher achievements of students, especially when it comes to teaching in conditions of a pandemic? ... Many questions, whose answers we elaborate in this paper.

Kew words: *active teaching, classical curriculum, interactive learning, inverted classroom, school, subjects*

Вовед

Перманентно образование, образование насочено кон иднината, образование иновативно, флексибилно, образование базирано на современиот развој на науката, технологијата, е она кое ни е неопходно и потребно во современото општество во кое живееме. Научните откритија, брзината на промени на технологијата, биочиповите,..., нужно мораат да се земаат во предвид при конципирањето и стратешките измени на воспитно-образовниот систем и промените во технологијата и организацијата на работа во училиштата. Образовните институции беа, се и ќе бидат поставени пред низа предизвици во смисла како, на кој начин истите да се трансформираат да би биле отворени “колежки” за бројните млади генерации од сите слоеви на општеството.

Зад нас е период на првите големи предизвици и реформи во образованието кои доведоа до низа на значајни промени во сите нивоа на образование, во смисла надминување на традиционалниот модел на настава и воведување на нови модели, нови пристапи во наставниот процес.

И денес, посебно во услови на пандемија, во услови на се поголем продор на современата технологија и наука во наставниот процес, во услови кога се трага по најефикасни начини на учење, поучување на учениците, во насока на јакнење на ефикасноста, ефективноста во наставата, во смисла, онлајн, настава со физичко присуство или комбиниран модел на настава, уште повеќе се соочуваме со предизвикот избор на најдоброто решение, најдобар модел за настава кој ќе му биде од полза на родителот, наставникот, а пред се на ученикот.

Во таа смисла се обидовме да одгатнеме неколку значајни прашања: Кои и какви модели на настава практикуваме? Кои се карактеристики на еден или друг модел на настава? Кои се сличностите, разликите помеѓу нив? Кои се предностите на еден или друг модел? Кој модел/модел на настава можат да ни овозможат постигање на повисоки постигања на учениците, посебно кога станува збор за изведба на наставата во услови на пандемија?... Мноштво прашања, чии одговори ги елаборираме.

Идентификација на поимот “модел”

Кога станува збор за моделите на настава неминовно се поставува прашањето што се подразбира под поимот модел и што означува тој.

Во педагошката литература овој израз се именува како дидактички модели на наставата (didactic models of instructions, modes didactiques de l'enseignement). Се употребува со значење за употреба на наставни средства (модели) кои служат како извори на знаења. [6]

Според Стевановиќ, М. [9] зборот модел (лат.модулус-мерка) како поим, термин, наоѓа широка примена во многу науки. Во научните истражувања моделот претставува објект на истражувањето со помош на кој се доаѓа до нови откритија, сознанија за тој објект. Така моделот станува средство на изворно создавање. Се она што има некој одраз во реалната стварност (или пак замислено како теорија, на пр.) може да се смета за модел затоа што служи како објект за истражување заради запознавање на оригиналот.

Ја прифаќаме определбата на Стевановиќ, М [9], според која “моделите претставуваат отворени парадигми од асоцијативно-творечката ориентација кои кај пошироката публика (деца, ученици, студенти и сл.) нудат отвореност во градивото, сопствено фокусирање, самоперцепција, рedefинирање, флуентност на идеи, мечта, флексибилност и самостојно доаѓање до знаење за факторите на дивергентната продукција.”

Во наставната работа одредена постапка или начин на работа се модел кој ќе им овозможи на учениците да се променат во рационално-волев и емоционален поглед, когнитивно-афективен, при што кај нив ќе се изгради нов образец на реагирање, однесување. Стевановиќ, М. (2000), ги разликува следните модели:

- Креативно-творечки;
- Проблемско-откривачко-истражуваки;
- Рецепцино-естетички;
- Есеистичко-синтетички;
- Алгоритамско математички;
- Егземпларно-парадигматски;
- Мултимедиски меѓу ученикот и наставникот, при што комуникацијата поаѓа од ученикот и оди кон наставникот-повеќе извори;
- Компјутерско-симулациски;
- Книжевно-уметнички;
- Структурално-графички.

Посебно внимание посветивме на *креативно- творечкиот модел* кој овозможува рецепиентите на систематски начин да ги воочат содржините и техниките на творечка работа. овозможува развивање на способноста за творечко мислење, а како клучни парадигми се: пронаоѓање на оддалечени решенија и одговори; конструкција на нови решенија; изведба на корелативни идеи; откривање на нови значења на помите и дадените податоци; флексибилност

на мислењето и флуентност на идеи; *проблемско - откривачки/истражувачки модел*-кој подразбира неколку истражувачко мисловни постапки: формулирање на проблем; декомпонирање; формулирање на хипотези; составување на план за истражувањето; заклучување; *рецепциско-естетички модели* - се засноваат на постапката на рецепција на податоците. Ученикот е активна личност која прима пораки, остварува нивна преработка и трансформација. Овие модели овозможуваат самостојно стекнување на знаење кое се заснова на добро познавање на методите и техниките на интелектуална работа и самопланирање. Рецепиентот самостојно го доживува градивото, утврдува важни врски и односи, поврзувајќи различни податоци од градивото, открива нивни нови можни значења, изведува потребни заклучоци, принципи, генерализации; *компјутерско-симулациски* – се подразбираат: вежбање, подучување, дијалог, решавање на проблеми, симулирање, игри. Низ сите овие облици на учење ученикот со помош на компјутерот може самостојно да стекнува знаења, да се оспособува за самоучење.

Секој од посочените модели на наставна работа има свои јаки и слаби страни кои можат да се надминат со нивната комбинација преку исползување на нивните јаки страни, согласно материјално техничките услови, средината за учење, поучување, согласно компетенциите на наставниците, учениците и низа на др услови.

Наставната практика и моделите на наставна работа

Во досегашната наставна практика се применуваа повеќе модели на наставна работа.

Еден од нив беше моделот кој има најдолга традиција т.н. модел, „Класична програма“. Овој модел, поврзан со името на големиот педагог Јан Амос Коменски, поради своите позитивни страни кои се однесуваат на востановување на предметно-часовен систем, доминантната економичност - работа со голем број ученици, истакнување на улогата на колективната работа, општествената селекција, поголемите искуства во општествениот живот и до ден денес не губи од својата актуелност. Сепак, истиот доживува остри критики кои најчесто завршувале со значајни обиди, помалку или повеќе успешни за надминување на ограниченостите на овој систем и за негово усовршување. Критикуван е пред сè поради: непоттикнување на инвентивноста и креативноста на ученикот; асимилација на знаењето ограничено на учење и повторување; добивање на знаења кои се во готов облик....; занемарување на индивидуалните особености, индивидуалниот развој на ученикот; едномерна комуникација од наставникот кон ученикот кој пасивно го слуша излагањето на наставникот; инсистирање на пасивно посматрање и подражување на операциите кои ги изведува наставникот; работа на час премногу одмерена и насочена кон просечниот имагинарен ученик, иако секој ученик е личност за себе; формализација во

организацијата на наставниот час во која наставникот се труди работата да се одвива по точно утврден шаблон, по формални степени; примена на учењето “ex cathedra”, доминација на т.н. предавачката настава; користење на учебникот како единствен извор на знаења;

Критиките на овој модел на наставна работа оделе во насока на изнаоѓање на нови подобри организациони модели како што се: Работна школа, Активна школа, Систем на Марија Монтесори; Декролиев метод, Лабораториско бригаден систем, Далтон план, Винетка план, Проект метод, Метод на Кузине, Френеов план, Јена планот, Мајнхајмски систем, Дотранов план, Школа без одделенија и др., кои внеле нешто ново и корисно во наставата. Сепак ниту еден од нив не ја достигнал организираноста и систематичноста на моделот „Класична програма“.

Одделенско-часовниот систем не е најдоброто решение, но и понатаму е официјалниот систем на организација на воспитанието и образованието и кај нас и во поголемиот дел од светот. Поради тоа не може да се занемари, но може да се усоврши со разни дидактички иновации кои би ја задржале економичноста на колективната работа, а би ја обновиле ефикасноста на другите форми на работа.

Како клучни принципи од кои се поаѓа при конструирање на нови модели на наставна работа се следните:

- Поставување на ученикот во центарот на вниманието и негов третман на активен субјект во процесот на учење и поучување;
- Активен ангажман на сите ученици во заедничкото работење, јакнење на интеракцијата и комуникацијата а повеќе релации;
- Примена на полиморфноста и полиметодичноста во наставниот процес;
- Почитување на принципот на интеграција (меѓупредметна, меѓусодржинска) и корелација;
- Поттикнување и јакнење на наставничката креативност, инвентивност во имплементацијата на различни наставни сценарија и наставни стратегии;
- Променета позиција и улоги на наставникот;
- Наставник партнер во наставниот процес;
- Интензивна соработка со родителите;
-

Имајќи ги во предвид посочените принципи во нашата земја се имплементираа неколку нови модели на наставна работа. Посебно внимание посветивме на моделот “Активна настава – интерактивно учење”, како и моделот “Чекор по чекор – до критичко мислење”

Моделот Активна настава- интерактивно учење, имплементиран во нашата земја за првпат во 1994/95 година во основните училишта, подразбираше

воспоставување на еден современ концепт на настава кој овозможува стекнување на квалитетни знаења, лесна примена во секојдневниот живот, општествен развој на индивидуата, развој на флексибилна, кооперативна личност, личност оспособена за самостојно решавање на задачи и проблеми, самостојност во текот на целиот живот.

Овој модел подразбираше работа според постојните наставни планови и програми, но поинаков пристап, примена на поинаква стратегија при поставувањето на целите на наставата, организацијата и реализацијата на наставата, следење и оценување на постигањата, сеопфатен наместо само когнитивен детски развој; анализа, синтеза, вреднување, разбирање и слично, но и социјален, емоционален и психомоторен развој; детето гради позитивна слика за себе и позитивен став кон стекнување на знаења; слобода за движење низ занималната, зголемени манипулативни активности и вклучување на сите сетила; усвојување на содржини значајни за актуелниот живот - имајќи ги во предвид интересите на децата и нивна заснованост на претходното искуство; можност за личен избор на содржини; овозможување на максимална интелектуална и емоционална активност, т.е. подобро користење на интелектуалните сили и способности, со што се овозможува почитување на индивидуалните разлики во поглед на способностите, стратегиите на учење, се негува холистички природ-програмските содржини се третираат меѓусебно интегрирани.

Клучните карактеристики на овој модел на наставна работа ги истакнува Адамческа, С.[1], при што како важни одредници/обележја на овој вид на настава ги истакнува:

- *Активност* - Се однесува на активностите на наставникот и ученикот при што внимание се обраќа на целеисходноста на активностите, бројот и видот на активностите, координирање на активностите, осмисленост и прцесуалност на активностите, самостојност во нивната изведба како и соработка при изведбата на активностите. Секоја активност треба да биде сфатена и осмислена како составна компонента на сознајниот процес условена од активностите што и претходат и од оние што следуваат;
- *Интеракција* – динамичен процес на меѓусебни односи на две или повеќе личности (У-У; У-Уо; У-Н; У-Уг), чие доживување и поведење се заемно условени и зависни, процес во кој постои континуиран feed back;
- *Интеграција* (корелација, збирност, глобалност...) - подразбира интегрирање на значајни сегменти од наставата, холистички природ во обработката на содржините, целовитост, потполност. Станува збор за поинакво моделирање на наставата, изградба на т.н. тематски курикулуми, кои ќе овозможат изградба на функционални наместо фактографски знаења,
- *Истражување* - подразбира примена на истражувачката постапка во наставата, учење низ истражување, учење низ личното искуство, поучување и самостојно учење, диференциран природ во учењето. кооперативно учење.

- *Индивидуализација и диференцијација* – Диференцираниот природ во учењето ја овозможува индивидуализацијата која има обележја на надворешна, внатрешна и флексибилна диференцијација. Динамичната примена на повеќе форми и методи му овозможува на секој ученик самостојно да си изнајде пат и начин на учење.
- *Социјализација* - заедничката работа во тандем, група, користење на кооперативните техники на учење се уште еден чекор напред во социјализацијата, овозможуваат секој со секого да учи, да соработува, да дава и да прима совети, сугестии, да припаѓа кон одредена група, да прифаќа правила и норми на однесување.
- *Мотивација* - се однесува на постигнување на т.н. внатрешна мотивација, побудување на ученикот да учи, да овладува со одредени проблемски ситуации кои ќе ги чувствува како предизвик самостојно да трага и го наоѓа решението на бројни проблеми, но и чувство на задоволство од решавање на проблем и чувство на лична сатисфакција;
- *Тимска работа* - подразбира синтеза на индивидуални и колективни идеи,. Овозможува заедничко поставување на цели и задачи, но исто така колективно и индивидуално работење. Претставува договор и размена на идеи пред реализацијата и размена на искуства по реализацијата;
- *Престилизација на ентериерот* - училницата да се идентификува како работилница и галерија на трудови во која има поинаков распоред и организација на просторот, еднаква позиција на секој ученик и негово соочување со другите.

Моделот „Чекор по чекор“ кој во Македонија се имплементираше во учебната 96/97 како клучна интенција од која поаѓа беше: унапредување на образованието преку демократизација на наставниот процес со воведување на наставни техники кои овозможуваат развој на критичкото мислење и социјалните вештини, како и се поголемата отвореност на училиштето. семејството и локалната заедница. Овој модел на наставна работа своите основи ги има во учењата на Русо, Фребел, Монтесори Дјуи, акцент се поставува на воспоставување на таква атмосфера во училницата што ќе поттикнува на отворена и одговорна интеракција, надминување на доминантната улога на наставникот на часот, користење на ефикасни техники што ќе го промовираат критичкото мислење и самостојно учење кај учениците; поттикнување на љубопитност, истражувачки дух кај учениците; развој на критичкото мислење - да се биде љубопитен, да се бараат алтернативи, да се превзема одговорност, да се потпрашува “Што ако?”, да се биде отворен кон нови идеи и информации. Негови клучни карактеристики се:

- почитување на индивидуалноста на секој ученик и создавање на услови за општ развој;

- почитување на слободите и правата на секој поединец; грижа за образованието на децата од различни социјални и културни средини-почитување на демократските принципи во образованието;
- тимска работа - вклучување на сите партнери: директор, стручни служби, наставници, родители;
- стимулативна средина за учење - центри за учење; училиницата за центар ги има учениците;
- семејно учество - создавање на доверба и сигурност, секогаш кога сака родителот може да се вклучи;
- наставник-партнер во училиницата - интеракција на рамноправно ниво;
- дидактички материјали - опременост на секој центар;
- ученик-активен субјект - детето учи преку личното искуство;
- постојана проценка - се спроведува во текот на изведба на активноста во училиницата;
- интегрирано учење - пристап кој подразбира целосен ангажман на ученикот во работењето на задачите, доаѓа до нови идеи, воочува врски, познато со непознато (добива целосна претстава и при формирање на поими користи содржини и активности од сите научни дисциплини);
- тематско планирање - се одвива и развива во согласност со работните и сознајни потреби;
- диференцијација - учениците работат во групи, индивидуално во центри за учење што му овозможуваат на наставникот содржините и активностите да ги изведува на неколку нивоа во согласност со потребите.

Свесни сме дека примената на овие модели на наставна работа бараше дополнително одвојување на финансиски средства кои често училиштата, па и самиот наставен кадар не беа, не се во состојба да го овозможат, така да нивната реализација е повремена, но често стратегиите кои ги нудат се комбинираат со класичниот тип на настава што вродува значајни, добри резултати во постигањата и успехот на учениците, а се разбира и задоволство во наставната работа кај наставниците.

Модели на наставна работа соодветни на новонастанатите услови со КОВИД 19

Денес, во услови на пандемија, кога согласно преораките на СЗО, како и согласно одлуките на соодветните Министерства, се препорачува настава на далечина, т.е. онлајн наставата, примена на комбинираниот тип на настава (физичко присуство и онлајн наставата), доколу условите во училиштата ја дозволуваат нивната примена, се бараат и се нудат најразлични модели, секако имајќи ги во предвид петходно посочените принципи, се во насока на обезбедување на квалитетна едукација на младите генерации.

Еден од моделите кој може да се имплементира посебно кога станува збор за ваков тип на настава е т.н Модел превртена училница или *flipping classroom*.

Модел „Превртена училница“.

Потребата од постојано менување на процесот на учење/поучување, се разбира поттикната од желбата за зголемување на интересот на учениците, зголемувањето на степенот на знаење, желбата да се предизвика љубопитност, желба за истражување кај учениците, е карактеристика на креативните, инвентивни наставници, наставници кои си ја сакаат професијата, наставници кои бараат најразлични начини како да ги предизвикаат учениците, да ги насочат, водат во процесот на едукација. Во согласност со новата ситуација, пандемија од COVID – 19, во согласност со трендовите за е-учење, наставниците креираат соодветни видео презентации, како колекција од ресурси до кои ученикот секогаш може да пристапи. Токму примената на овие видео презентации, ползувањето на предностите кои ги нуди технологијата е базата за креирање на моделот превртена училница.

Што е тоа „превртена училница“?

“*Flipping classroom*“ е педагошки модел кој го менува концептот на традиционална настава, предавањето наставникот го преселува во домот, а домашните задачи ги враќа во училницата. На часовите, наместо предавања се спроведуваат активности, учениците се во центарот на случувањата, а наставниците професионалци, помагаат во реализацијата на дефинираните цели“ [12]

„Превртената училница е вид на мешано учење каде учениците се запознаваат со конкретната наставна содржина дома, а покасно практикуваат да работат на истата на онлајн закажаниот наставен час и практикуваат да работат преку тоа на училиште. Ова е обратно од најчестата практика за воведување на нови содржини на училиште, потоа доделување на домашни задачи и проекти кои учениците самостојно ќе ги завршат дома“.

„Превртената училница е мешан модел на учење во кој се менуваат традиционалните идеи за активности во училницата и домашните задачи или се „превртуваат“.

Појавата на овој модел на наставна работа е поврзана со името на Бергман, А. и Самс, А., кои во намера им помогнат, т.е. олеснат учењето на учениците кои не посетувале настава поради болест, ги снимале своите лекции и предавањ, истите им ги доставувале на учениците со кои покасно воспоставувале комуникација и дискутирале, давале инструкции, објаснувале, одговарале на прашања и сл. Покасно, истите видеа ги имплементираат во редовната работа, како домашна задача на учениците, нарекувајќи ги пред емитувања „pre-broadcasting“.

Како тече процесот на учење во училиницата?

Станува збор за процес кој во училиницата, овозможува трансферирање од инсторирано учење во учење во кое акцентот е поставен на т.н. индивидуализирано искуство. Секој ученик напредува според сопственото темпо, му се овозможува да своето знаење го примени, го практикува, воочи слабости, недостатоци, празнини во сопствените сознанија и бара и нуди соодветни објаснувања од соучениците, т.е. наставникот.

Кои се клучните карактеристики на овој модел на наставна работа?

- Улога на наставникот – се менува улогата на наставникот, тој не е повеќе личноста која сè знае, но личност која го ангажира, води, инспирира, подржува ученикот во процесот на самостојното учење
- Видео, аудио и други дигитални материјали го заменуваат предавањето на наставникот, ресурсите се поставени на конкретни, однапред одредени платформи, достапни се во секој момент на учениците;
- Персонализиран процес на учење;
- Улога на ученикот – самостојно учи, одредува темпо, време, начин на учење, презема одговорност за сопственото учење, го разгледува, анализира, толкува, истражува, поставува прашања за дообјаснување, толкување на понудените содржини, со наставникот и соучениците, можност повеќе време да се посвети на соработка, дискусија со наставникот и другите соученици
- Модел во кој видео, аудио и др дигитални материјали го заменуваат предавањето на наставникот, во времетраење најчесто од 10-15 минути на кои ученикот, наставникот може постојано да се навраќа.

Кои се основните предуслови за примена на овој модел на настава?

- Постојење на соодветна опрема (техничка опрема како и соодветен училишен прибор)
- Постојење на платформа за електронско учење за споделување на аудио, видео материјали;
- Информатички писмени наставници и ученици кои умеат да владеат со компјутерските програми или веб алатки за снимање на звук, слика и поставување на видео снимки на јавните сервиси
- Умешност во креирање на аудио, видео материјали поврзани со конкретни наставни содржини-не секоја наставна содржина може да се презентира преку видео/аудио материјал:
- Оспособеност за самостојно, активно учење;
- Солидно познавање на содржините;
- Дидактичко методичка компетентност на наставникот;
- Комуникациски вештини;
- Трпеливост, истрајност, одговорност од засегнатите страни.

Како тече постапката за примена на овој модел на наставна работа?

- Планирање – конкретизација на целите кои се сака да се постигнат и идентификување на учениковите постигања;
- Одредување на содржината за која ќе се креира соодветен е-ресурс (аудио, видео материјал); Наставниците самостојно одбираат начин на кој можат да го подготват материјалот како текстуален членок, видеозапис и притоа да размислат како презентацијата може да се направи интересна;
- Креирање на видео формат од лекцијата (снимени предавања, текстуални документи, аудио содржина, видео снимки..)
- Постапување на истата на конкретна е платформа;
- Одредување на стратегија за мотивирање на учениците за преглед на релевантниот материјал;
- Преглед на е-материјалот од страна на учениците, самостојна работа на ученикот, анализирање, толкување, одредување на клучни тези, одредување на прашања за дискусија помеѓу наставникот и соучениците;
- Наставен час (со физичко присуство или онлајн) во рамки на кој ќе се дискутира, дебатира ќе се изведуваат интерактивни вежби, испитувања, истражувања за конкретните прашања. Улогата на наставникот е во насочување на разговорот, дополнителни инструкции, решавање на проблеми, објаснувања и сл, се во насока на стекнување на квалитетни и трајни сознанија кај учениците;
- Одредување, доделување на дополнителни задачи поврзани со конкретната содржина, доредување на тајминг за наредни средби.

Мотивацијата на учениците за активна партиципација во овој модел на наставна работа може да се изведе преку: кратки квизови на тема која е поврзана со она кое следи; подготовки на сет прашања поврзани со содржината, смислување на интересни и конкретни примери за содржината, водени, насочени разговори, читање на интересни содржини со користење на различни техники за активно интерактивно учење и сл.

Ученикот во домашни услови е поставен во ситуација да истражува за конкретната, зададена содржина, да критички да размислува за истата, да пронаоѓа и нуди решенија, да бара и добива детални објаснувања од наставникот, да одредува самостојно време и темпо на учење, да одредува стратегија на учење и сл., а за време на наставниот час да учествува во дебати, дискусии, да поставува прашања, да бара и нуди одговори, да практикува, самостојно да изведува експерименти и сл..

На овој начин им се овозможува на учениците наставата да им биде интересна, се поттикнува критичкото размислување на учениците се поттикнуваат на комуникација и креативна соработка...

Врз основа на наведеното може и да ги идентификуваме позитивните страни на овој модел на наставна работа кои се однесуваат на следното: поголема контрола над сопственото учење; поголема активност, индивидуализирано темпо на напредување, поголема автономност во изведба на експерименти, истражувања, проучувања; можност за апликација на сопствените сознанија, поддршка од околината, јакнење на комуникациските вештини, можност постојано да се следи ученикот и да се идентификува кога, како и зошто им е неопходна помош, поддршка, ..

Еден од клучните недостатоци на овој модел на наставна работа е потпирањето на технологијата. Исто така, учениците немаат можност за поставување на прашања веднаш кога се гледа/слуша лекцијата, но истите се запишуват во текот на гледање на видео/аудио презентацијата; неможност на наставникот врз основа на поставените прашања да увиди кои делови од наставната содржина се послабо сфатени, да даде објаснувања, да ги потткне за нова истражувачка активност, експеримент и сл....

* * *

Секој од наведените модели на наставна работа има свои јаки и слаби страни. Од сознанијата, умешноста, креативноста на наставникот зависи ползувањето, креирањето на таков модел на наставна работа кој во конкретна ситуација во конкретни услови ќе даде солидни резултати, т.е високи постигања кај учениците и задоволство во и од наставната работа. Примената на разновидни модели на наставна работа позитивно делува врз самостојната работа на ученикот, неговиот интерес и мотивација за работа, како и на можноста за подобра комуникација и постојан feed back.

Литература

- [1] Адамческа, С., (1996), *Активна настава*, Скопје: ЛЕГИС, стр.5-10
- [2] Borić E (2013), *Metodika visokoškolske nastave*. Osijek: Grafika d.o.o.
- [3] Gojkov, G. (2003), *Dokimologija*, Priručnik - drugo izmenjeno izdanje, Vršac
- [4] Holzman, L., (1997), *Schools for Growth-Radical Alternatives to Current Educational Models*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates
- [5] Matijević M, Radovanović D (2011), *Nastava usmjerena na učenika*. Zagreb: Školske novine
- [6] *Pedagoska enciklopedija* 1, (1989), Beograd: Zavod za udzbenike i nastavna sredstva
- [7] Potkonjak, N., Šimleša, P. (1989), *Pedagoška enciklopedija*. Beograd: ZUNS
- [8] Račić M (2013), *Modeli kompetencija za društvo znanja*. Suvremene teme 6(1):86-100. Dostapno na: <http://hrcak.srce.hr/file/166595>, Prezemeni na 18.08.2020
- [9] Stevanović, M., (2000), *Modeli kreativne nastave*, Tuzla: R&S, str. 93 Исто, стр.93

- [10] Vilotijević, M. (1995), *Evaluacija efikasnosti nastavnog časa*. Centar za usavršavanje, rukovodjenje u obrazovanju.
- [11] Vilotijević, M. (1999), *Didaktika III*. Beograds: Naučna knjiga
- [12] <https://www.panopto.com/blog/what-is-a-flipped-classroom/>